

מבעל דף היומי בעיון

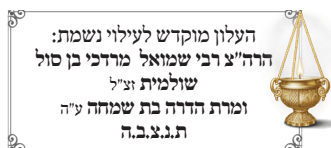
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

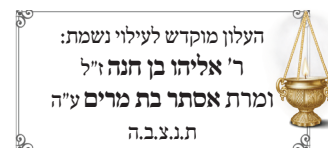
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לידעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' ז' אלול - שבת י"ג אלול תשפ"ה

מסכת עבודה זרה ע"ד-ע"ו
הוריות ב'ה'

בס"ד שבוע פרשת כי תצא

דף ע"ד ע"א

רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו וכו' אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל חבית בחביות, אבל לא יין ביין; ושמואל אמר אפילו יין ביין. א"ר נחמן, הלכה למעשה יין נסך יין ביין אסור, חבית בחבית מותר, סתם יין אפילו יין ביין מותר.

וכן כתב בטור [יורה דעה סימן קל"ד] יין נסך גמור שנתערב בהיתר אין לו תקנה, בד"א כשנתערב גוף היין ביין אבל חבית של יין נסך שנתערב בחביות של יין של היתר מוליד דמי חבית אחת לים המלח והשאר מותר בהנאה, או מוכרו ביחד לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו. ובסתם יין אפילו נתערב גוף היין ביין יש לו תקנה להיתרו בהנאה ע"י הולכת הנאה לים המלח או למוכרו לנכרים חוץ מדמי האיסור שבו. וכתב הטור דלפ"ז היכא שאין בו ממשות של האיסור, וממילא אין לו דמים, כגון שנתן יין בקנקנים של נכרים, הכל מותר בהנאה שאין כאן דמי האיסור.

ובמשנה לא נקט הולכת הנאה לים המלח אלא מכירה לנכרי חוץ מדמי איסורו, ולעיל [מ"ט ע"ב] תנן, הסיק תנור בעצי אשירה ואפה בו פת אסור בהנאה נתערבה באחרות כולן אסורות בהנאה רבי אליעזר אומר יוליד הנאה לים המלח, ואיפסיק בגמרא הלכתא כרבי אליעזר, ואמרו בגמרא שם, ההוא גברא דאתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר שקול ארבע זוזי דמי חביתא ושדי בנהרא ונשתרי לך כלומר בהנאה. וכתב הר"ן שם שדעת בעל המאור דתקנתו של רבי אליעזר עדיפא מדרבן שמעון בן גמליאל, דהא פסקו כאן דתקנת רבן שמעון בן גמליאל לא מועילה ליין ביין נסך, אבל שם אמרו דתקנת ר"א מהניא אף ליין ביין. והרשב"א בתורת הבית הביא דעת רבינו חננאל שתקנת

רבן שמעון בן גמליאל עדיפא, דמעשה דרב חסדא היה בסתם יינם שנתערב בחביות של יין שלו, ודוקא חבית בחבית בסתם יינם אמרינן יוליד הנאה לים המלח, אבל בודאי יינם אפילו חבית בחבית לא אלא דוקא במוכר לגוי חוץ מדמי חבית של יין נסך אבל בהולכת הנאה לים המלח לא. וכתב בתורת הבית הקצר שיש לחוש לדבריו. וכתב הב"י דמדברי הר"ף והרא"ש [סימן ט'] נראה דתקנת רבי אליעזר שוה לתקנת רבן שמעון בן גמליאל, דכי היכי דתקנת רבן שמעון בן גמליאל לא מהניא ביין נסך יין ביין הכי נמי תקנת רבי אליעזר לא מהני בהכי. ודעת הר"ן דתקנתו של רבי אליעזר מהניא לחבית בחבית אפילו ביין נסך, ולא מהניא ליין ביין אפילו בסתם יינם. וכתב הב"י דמדברי הרמב"ם [פ"ט הכ"ט] נראה שהוא סובר דתקנת רבן שמעון בן גמליאל ותקנת רבי אליעזר כולה חדא היא, אלא דמר נקט רישא דמילתא ומר נקט סיפא, דכי אמר רבן שמעון בן גמליאל ימכור כולו לגוי חוץ מדמי יין נסך שבו היינו לומר שאחר שימכור כולו לגוי יקח דמי אותה חבית וישליך לים, וכתב דכן משמע שהיא דעת הטור.

וכתב הרשב"א ד"א כל היכא דאמרינן מוכרו לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו שצריך לומר לנכרי בשעת מכירה הריני מוכרו לך חוץ מדמי יין נסך שבו, אבל אם מכרו לו סתם אסור. והרשב"א עצמו כתב שאפילו מכרו סתם שפיר דמי.

וכתב הר"ן דיש אומרים שיש אופן שלא תועיל הולכת הנאה לים המלח, או מכירה חוץ מדמי יין הסך שבו, שכתב הראב"ד דיין שנתערב במים, אם נתערב בו שיעור שיכשיר המים עד שיהיו ראויים לשתותן על ידו בתורת יין אפילו על ידי הדחק, הרי הוא ככבשין שנתנו בהם יין וחומץ דאמרינן לעיל [ל"ה ע"ב] אליבא דחזקיה דאסורין בהנאה, ולא אמרינן בהו ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור

כולל ומכון ראש פינה:

שבהן כיון שכל תערובת זו הוכשרה על ידי היין, אף כאן כיון שמים אלו הוכשרו לשתיה ע"י היין לא שריא חוץ מדמי האיסור שבהם. וכיון שכן כתב עוד הרב ד"ן ב"ן מסתם יינם, אם נתערב בו כל כך שכנגדו במים יהו ראויים לשתיה, ליכא תקנתא בימכר, שלא אמרו יין ב"ן להקל אלא להחמיר. ולענין יין במים הסכים עמו הרשב"א, ב"ן ב"ן בסתם יינם שנפל בו הרבה כדי שכנגדו במים יהו ראויים לשתיה שהראב"ד אסר הכל כתב הר"ן דאינו מחזור, ושכן דעת הרשב"א.

וההיא הב"י בשם רבינו ירוחם [נ"ז ח"א דף קמ"ט ע"ד] על הא דמוכרו כולו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו דלא חיישינן שמא יחזור וימכרנו לישראל כי ישראל לא יקנה יין מגוים, אבל התוספות [יבמות פ"א ע"א ד"ה כולן] כתבו דמשום חומר עבודה זרה חיישינן שמא יחזור וימכרם לישראל לצורך פועליו, ולפיכך לא ימכרנו ביחד לגוי. עכ"ל. ועוד כתב הר"ן בשם הראב"ד דדין זה אינו דוקא ב"ן נסך, אלא דהוא הדין לשאר האוסרים בכל שהן, שאע"פ שהן אוסרים בהנאה מפני חשיבותן ימכרו כולם לגוי חוץ מדמי איסור שבהם. וכתב הב"י דבריו עיקר, אלא דצריך להזהר בדברים הניקחים מן הגוים שלא למכרם להם שמא יחזור וימכרם לישראל:

ויש עוד אופן שהותרה תערובת יין נסך, דהביא הב"י בשם הרשב"א בתורת הבית על חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של יין ונפלה אחד מהן לים הגדול או שנאבדה או ששתו אותה בשוגג, הותרו כל השאר, שאני אומר אותה שנפלה של איסור היתה, וכתב דמשמע מדבריו דאפילו בשל יין נסך גמור אמר.

ודע שיש אומרים דהא דחבית של יין נסך אוסר כל החביות שנתערבה בהן, היינו דוקא בחביות גדולות שחשובות ואינן בטלות, אבל אם הם קטנים ואינם חשובים, חד בתרי בטיל, כמו בשאר איסורים, דהכא החומרא היא משום החביות ולא משום חומרת יין נסך. וכן כתבו בתוספות, וכן משמע בגמרא שאמרה דתנא דידן מצריך תרתי, איסורי הנאה ודבר שבמנין. אבל הר"ן כתב דכל שהוא משום לתא דעבודת כוכבים אפילו אינו דבר שבמנין אוסר.

דף ע"ד ע"ב

גת של אבן שזפתה עובד כוכבים מנגבה והיא טהורה; ושל עץ רבי אומר: ינגב, וחכ"א יקלוף את הזפת; ושל חרס, אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה.

בסוגיין מבוארים דרכי ההכשר לגת העשויה מחמרים שונים ומצופה בזפת, ונתנו בה יין בשעת זפיתה, וגת שדרך בה הגוי, וכן דין הכשר כלי בית הבד והגת.

וההלכות המבוארות, גת של אבן שזפתה נכרי ונתן בה

יין בשעת זפיתה, או שזפתה ישראל ונתן בה יין ונגע בה נכרי בעוד משקה טופח עליה, צריכה ניגוב, וכן אם דרך הנכרי בשאינה זפותה צריכה ניגוב, אבל אם דרך בזפותה אין די לה בניגוב אלא יקלוף הזפת ואח"כ ינגב, או עירו בלא קליפה [כלישנא בתרא דרבא דאמר אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב אלא בעיא קילוף, כדעת הר"ף והרא"ש [סימן ל"א] והרשב"א [תו"ה] והר"ן, וכן פסק הרמב"ם [פ"א ה"כ וכו']].

ושל עץ, זפתה נכרי ונתן יין בשעת זפיתה אפילו לא דרך בה, או שזפתה ודרך בה אח"כ, דין אחד להם שצריכה קליפה וניגוב או עירו בלא קליפה. ואם דרך בשאינה זפותה ינגב. ואם יש נעורת של פשתן בין נסר לנסר או בלאי בגדים כמו שעושין כדי לדבקם כדי שלא יטפטף משם, אין די לה בניגוב, אלא צריכה עירו.

ושל חרס, במשנה אמרו אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה, אבל כתב הרא"ש דהכונה הרי זו אסורה ואינה ניתרת בניגוב אלא בעירו, דניגוב אינו מפליט בכלי חרס, וכתב עוד [וכן פסקו הרשב"א והרמב"ם] דכיון דצריך עירו אין צריך קליפה, דעירו מפליט אף בלא קליפה כל זמן שלא דרך בה, דלא גרע מקנקנים שמכניסין לקיום, אבל אם דרך בה אין עירו מועיל בעוד הזפת עליו, משום דע"י דריכה בלע טפי, אלא יקלוף ואח"כ יעשה עירו, והרוצה להכשירו בלא קליפה אין לו תקנה כי אם ע"י הגעלה. ואם דרך באינה זפותה צריכה עירו. וכתב הב"י דחילוק זה בין דרך בה ללא דרך בה הוא דעת הרא"ש, אבל שאר הפוסקים לא חילקו בכך ומשמע שהם סוברים דזפתה ודרך בה נמי בעירו בלא קליפה שרי. ודעת הרשב"א לחלק בגת של חרס בין תחלת תשמישו ביד גוי לתחלת תשמישו ביד ישראל, דהא דתנן שאע"פ שקלף ונגב אסורה הני מילי בשתחלת תשמישו ביד גוי, שזפתה גוי ונתן בה יין בשעת זפיתה או שזפתה ישראל ונתן בה יין ונגע בו הגוי, אבל אם היה תחלת תשמישו ביד ישראל מקלף ומנגב וכשרה וכן דעת הראב"ד.

וכתב הטור [סימן קל"ה] דנראה שאותם שבנויים מלבנים או סיד וגפסית דינם כשל חרס. אמנם הביא הב"י שכתב הרא"ש בתשובה [כלל י"ט סימן י"א] שהגתות שהם של בנין אבנים ולבנים ואינם זפותים הכשרן בניגוב. ע"כ.

וכתב הרא"ש בתשובה שדוקא בדרכים הנ"ל, אבל לטוח עליה סיד לא מהני, כי מפני כובד הדריכה פעמים הוא מתבקע ולא מצינו היתר בזה בתלמוד.

וביאר הרשב"א בתורת הבית דהא דלא סגי לגת וכליו בהדחה כדין שאר כלים שאין מכניסים לקיום, טעמא מפני שמשחין אותם ביין כל ימות הגתות, ולפיכך אמרו גת של אבן שזפתה גוי צריך לנגבה ובאמת אין הזפת מבליע יותר ממה שהיה בולע בלא זפיתה, אלא שהגת אפילו לפי שעה הצריכה ניגוב, והא דקתני שזפתה גוי הוא הדין אם זפתה ישראל ונגע בה גוי כשיש בה יין כדי

להטפיה, ואף על פי שהיה הגת ההוא תחלת תשמישו ביד ישראל, והטעם לזה כמו שאמרנו דגת כיון שאם היה תחלת תשמישו ביד גוי היה צריך ניגוב, אף הוא גזרו עליו אפילו לפי שעה וכמו שאמרו נמי במכניסו לקיום שאפילו לפי שעה גזרו ביה רבנן.

וכתב הב"י דכתב הרא"ש [סימן ל"א] אהא דאמרינן במתניתין יקלוף את הזפת, היינו יקלוף ואח"כ ניגב, וכן פירשו הרשב"א והר"ן. וכתבו עוד שאם ירצה לעשות עירוי שלשה ימים אין צריך לקלוף את הזפת, שע"י עירוי פולט את הבלוע בגת, וכן דעת הרשב"א והר"ן, ולפי זה הוא הדין דיישון של שנים עשר חדש מתיר בלא שום הכשר אחר, וכן כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך, וכן כתב הרמב"ם [פי"א הכ"א] שאם יישנה שנים עשר חדש או נתן בה מים שלשה ימים מעת לעת אינו צריך לקלוף, שלא תהיה הגת חמורה יותר מן הקנקנים, ומה שאמרו יקלוף הוא כדי להתירו מיד. וזה שלא כדברי רבינו ירוחם [נ"ז ח"ג דף קנ"ו ע"ג] שכתב שאם דרך בה גוי אין מילוי ועירוי מועיל בעוד הזפת עליו.

ולענין בלי הגת, כתב הרשב"א שכלי הגת מהני להו הגעלה ע"י עירוי שמערה מכלי ראשון עליהם, ויש אוסרין, ודעתו היה נוטה לדברי המקילין, וכתב הטור דהכי מסתבר שא"א להכניס גת בכלי ראשון:

גיגית גדולה שדורכין בה דינה כמו גת, וכן המחץ והמשפך דינם כדין הגת בעצמה כל אחת לפי מה שהוא, שאם הם של עץ ואבן דינם כגת של עץ ואבן ואם של חרס דינם כגת של חרס, וכן כלי המדה, כתב הטור דכיון שמודדין בהן תמיד צריכין הכשר גדול כמו הגת. ורש"י כתב שאין חילוק בין גת לשאר כלים, דגת נמי סגי לה בהדחה, ור"ת כתב דבשל ישראל ונגע בה נכרי סגי בהדחה, אבל אם תחילת תשמישה על ידי נכרי צריכה ניגוב. וכבר נתבאר לעיל דהני מילי כשאינה זפוחה, אבל אם היא זפוחה אין חילוק בין אם תחילת תשמישה ע"י נכרי לשלנו שנגע בה נכרי לא שנא אם היא של אבן או של עץ כולם דין אחד להם.

הקורה שעוצרים בה הענבים והדפים ששמימין על העביט סגי להם בהדחה, והעקלים שכורכין סביב העביט העשוי מחריות של דקל מנגבן ושל שיפא ושל גמי בולעת טפי וצריך ליישון י"ב חדש:

משמרת של נכרים, אם היא של שיער אינה בולעת ודיה בהדחה, ואם היא של צמר צריכה ניגוב, ואם היא פשתן צריכה יישון י"ב חדש, ואם יש בה קשרים צריך להתירן קודם היישון:

סל וכוורת שססננים בהן בשעת הגיתות שהן של נכרים, אם הם עשויין מחבלים משל צורי של דקל די להם בהדחה, ואם הם מגמי מנגבן, ואם הם מפשתן מיישון י"ב

חדש, ודעת רש"י פירש שא"צ להתיר הקשרים ליישון, והרא"ש כתב שצריך להתירן:

מפות שנפל עליהם יין נסך כתב ר"ת שא"צ ליישון אף על פי שהן של פשתן שלא לכל הכלים של פשתן הצריכו יישון אלא דווקא לאלו כלים המפורשים.

ומהו הניגוב, הביא הטור בשם הרמ"ה שאם הכלי יבש מקנחו במים ואחר כך מדיחו יפה יפה ואם הן לחין מקנחו באפר ואח"כ מדיחו במים ואח"כ אפר ומים פעם שנית, והרא"ש כתב ולקולא עבדינן וסגי ביבש במים ואפר ומים ובלח אפר ומים. ועירוי היינו מילוי ועירוי שלשה ימים מעת לעת.

ובגמרא [ע"ה ע"א] אמרו, תניתוה הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין, ובקש לעשותן בטהרה וכו' רבי יוסי אומר: הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים; רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יוסי אומר מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין, וכמה עונה וכו', והר"ף והרא"ש השמיטו כל זה, וכתב הב"י דנראה שהם סוברים דת"ק לית ליה הני גווני דטהרות כלל והלכתא כוותיה. אמנם הרמב"ם [פי"א הכ"ד] פסק דברי רבי יוסי ודברי רבן שמעון בן גמליאל בשם רבי יוסי, והרשב"א כתב הכשר דמניחן תחת הצינור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפים אבל הכשר דחליטת מי זיתים לא הזכירו כלל. ובשולחן ערוך פסק כהרמב"ם.

דף ע"ה ע"ב

הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל יטביל, להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור. השפוד והאסכלא מלבנן באור. הסבין שפה וזוהי טהורה.

ובגמרא מבואר כי יש כאן שני עניינים, הכשר הכלים מבליעת האיסור שבהם, ואף כלים חדשים יש להכשירם על ידי טבילה. ופירשו בירושלמי דטבילה זו היא כדי שיצאו מטומאת הגוי לקדושתו של ישראל. ולמדו בגמרא שצריכין טבילה בארבעים סאה, ודוקא כלי סעודה אמורין בפרשה, ודוקא כלי מתכות, וכלי זכוכית, הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה, ככלי מתכות דמו.

וז"ל הרמב"ם [פי"ז ממאכלות אסורות הלכה ה']. טבילה זו שמתבילין כלי הסעודה הנלקחים מן וכו' אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה שאין לך טומאה עולה ע"י האש וכל הטמאין בטבילה עולין מטומאתן וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש כלל אלא לענין גיעולי עכו"ם, וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי

עכו"ם. עכ"ל. ובמפרשים טרחו לבאר כוונת דבריו, ויש שדייקו מדבריו שטבילה זו אינה אלא מדרבנן, דהרמב"ם כתב שהוא מדברי סופרים, אמנם הרמב"ם קורא דברי סופרים גם למה שגלמד מדרשה, כמו שמצאנו שכתב על קידושי כסף. אמנם דעת הראשונים דטבילה זו היא מן התורה.

וכתב הסמ"ק [סימן קצ"ט] דאף על גב דמעין מטהר בכלי טמא בכל שהוא, בכלים הלוקחים מן הנכרים צריך דאף במעין יהיו ארבעים סאה, וטעמו משום דאמרין בסוגיין דבעינן מים שהנדה טובלת בהם דהיינו ארבעים סאה, וכן הוא בתוספות [ד"ה מים] גבי מים שהנדה טובלת דאף על גב דרביעית סגי להטביל מחטין וצינורות מדאורייתא, היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא ובעי ארבעים סאה, וכ"כ בתשובות הרשב"א [ה"ד סימן ש"ח] בשם ר"ת.

ואין צריך טבילה אלא לכלי מתכות והן צרכי הסעודה, כגון כוסות וצלוחיות יורות וקומקומים וכיוצא בהן שהן מצרכי הסעודה, אבל שאר כלים כגון מספרים וכיוצא בהן שאינם צרכי סעודה או כלים שהן צרכי סעודה ואינם משל מיני מתכות לא, וכלי זכוכית ככלי מתכות דמי, וכתב הטור דכן כלי חרס המצופין באבר וה"מ במצופים בפנים דהשתא דמו לכלי סעודה שהצפוי בפנים במקום התשמיש, אבל אם אינן מצופים אלא בחוץ א"צ טבילה. ומטעם זה נמי כלי של עץ שיש לו חשוקים של ברזל שמעמידים אותו א"צ טבילה.

וכלי שצריך הגעלה או ליבון, כתב הרשב"א דווקא מגעילו ואח"כ מטבילו, אבל אם הטבילו תחילה היו כטובל ושרץ בידו. אבל ר"י כתב שיכול להטבילין תחילה, ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בצונן, וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו טבילה שהטבילה כבר.

וכל זה בלוקח כלי מן הנכרי, אבל שואל או שוכר ממנו א"צ, ואם משכן לו הנכרי כלי, אם נראה בדעת הנכרי שרוצה לשוקעו בידו צריך להטבילו, ואם אינו יודע אם בדעתו לשוקעו מיבעיא אם צריך טבילה ולא איפשיטא, וי"א לקולא שא"צ טבילה, וטוב להטבילו בלא ברכה, או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו.

ואם ישראל שנתן כסף לאומן נכרי לתקן לו כלי א"צ טבילה אפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי, כיון שלא נקרא שם הנכרי עליו. אבל ריצב"א כתב דאפילו אם נותן לו כלי שבור לתקנו, אם לא היה מחזיק רביעית קודם לכן ותקנו שמחזיק רביעית, צריך טבילה, דקיי"ל הכל הולך אחר המעמיד.

אין כלי שאינו טבול אוסר את מה שהשתמשו בו עמו, אף על פי שצריך להטביל הכלי קודם שישתמש בו

ויטבילנו עוד.

והביא הב"י שכתב המרדכי [סימן תתנ"ט] בלשון זה, הנותן כלי לאומן לתקנו נראה לר"י דאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה, כיון שאין שם הגוי עליו, שאין כליו דומיא דמדין. ומיהו אם ניקב למטה מרביעית ולא היה מחזיק מפני הנקב ונתנו עליו חתיכת מתכת צריך טבילה, דקיימא לן כרבי נחמיה דאמר פרק קמא דשבת (טו:) הכל הולך אחר המעמיד, אבל תפרו בפתיל מתכת אין בכך כלום, שאין זה כי אם מחבר חתיכותיה. והני דליים ששואבים בהם מים והם מחושקים ברזל סביב, אם לקחן מן הגוי אין צריך טבילה, ואף על גב דהכל הולך אחר המעמיד, הני מילי היכא דנשתמש דרך המעמיד כמו הנקב שנסתם שמשמש דרך העמדה בהם, אבל הני דליים שהמעמיד בתוכו, אין צריך טבילה ורבינו מאיר [שו"ת מהר"ם מרוטנברג סימן תרכ"א] מצריך להם טבילה. וכתב עוד [שם בהג"ה] בשם מהר"ם הנ"ל [סימן תרכ"ב], המחבת שניקבה ותקנה, אם ניקבה למטה בשוליה בכדי טהרתה דהיינו בכונס משקה נתבטלה לגמרי מתורת כלי וכשחזר ותקנה פנים חדשות באו לכאן וצריכה להטביל, ואם כן מן הצד נמי, כיון דמן הנקב למעלה כמאן דליתיה דמי דאין מקבל ממנו ולמעלה, אם חזר ותקנו הוי ליה ככלי מתכת שאינו מחזיק אלא סאה והוסיף עליו בגבהו והעמידו על סאתים שיש לחזור ולהטבילו עבור תוספת הכלי, כיון דהולך אחר המעמיד הוי ליה כאילו הוא כולו חדש ממנו ולמעלה.

וכתב הב"י דמשמע דהיינו דוקא בשחתיכת המתכת היה של גוי, אבל אם היה חתיכת המתכת של ישראל אינו צריך טבילה. והגהות מיימון כתבו [פ"ז מהלכות מאכלות אסורות ה"ז] בשם סמ"ק [סימן קצ"ט] בלשון זה, הנותן כלי לאומן גוי לתקנו אינו צריך להטביל, דאפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי מכל מקום אין שם הגוי עליו. וכתב הב"י דמשמע דרוצה לומר אפילו לא היה מחזיק רביעית קודם שתקנו הגוי, והתוספות פירשו לפי שאין עיקר הכלי של האומן, ולפי זה כשלא היה מחזיק רביעית קודם לכן, אם כן עיקר הכלי של האומן וצריך טבילה למ"ד הכל הולך אחר המעמיד. עיי"ש.

טבילת כלים לא בעי כוונה, ואם נפלה הכלי למקוה או למעיין גם בלא כוונת אדם עלתה לה טבילה, דכוונה לא בעי רק למעשר ולתרומה ולקודש אבל לחולין לא בעי כוונה, והתורה דימתה לטבילת נדה ובנדה א"צ כוונה. וכן כתב בתרומת הדשן [סימן רנ"ז] שאין לשלוח קטן להטביל כלים, דכיון דטבילת כלים דאורייתא לא מהימנינן לקטנים עליהו, אבל לקטן להטבילם בפני ישראל, וכן כתב הרמב"ן [בתשובות להרמב"ן סימן קנ"א] דלהטביל כלים על ידי גוי דמותר וגם בתשובות הרשב"א [ה"ג סימן רנ"ה] כתב דנראה דלגבי טבילת כלים לא בעי שליחות, ואילו הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה,

וכל היכא דלא בעי שליחות אפילו טבילת גוי למה לא תעלה, עיי"ש.

דברים שנשתמש בהן ע"י ציון, כגון כוסות וקטניות וצלוחיות מדיחן ומטבילין והם טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י חמין, כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין מגעילין ומטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י האור, כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילין והן טהורין.

מבואר במשנה ובגמרא שיסוד דין זה הוא מהכלל דכבולעו כך פולטו, וממילא כל דבר לפי תשמישו יפלוט את בליעתו. ודבר זה נלמד מפרשת כלי מדין, שהצריכם הכתוב הכשר כנ"ל. ואמרו בגמרא שלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא בלבד, לפי מה דקימא לן דנותן טעם לפגם מותר, ומה דמצריכין הכשר לכל הכלים, אף שאינם בני יומם, היינו משום גזירה, קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא.

וכתב הריטב"א [לעיל ס"ז ע"ב], לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא, פירש רש"י שבשל בה הגוי היום דלא פגמה, דכל תבשיל שלנה לילה אחד נפגם טעמו ועברה צורתו. עכ"ל. וכן פירשו כל רבותי ז"ל ראשונים ואחרונים, אבל הר"ם הלוי מטילטולה הקשה, דאם כן כלי מדין למה נאסרו כלל, דהא ודאי עבר עליהם לינה אחת אחר שלקחום, ועוד לשהינהו עד למחר, דהא מדאורייתא קדרה דלאו בת יומא מותרת היא לכתחילה. לכך פירש הוא ז"ל דקדרה בת יומא הוא כל שנתבשל בה פעם אחד בלבד, וכדקרו רבנן בני יומא לאותן שלא באו לבית המדרש אלא יום אחד, וקדרה זו אסורה לעולם מן התורה, אבל כשנתבשל בה יותר מיזם אחד מותרת לגמרי מן התורה ואפילו בו ביום, שגיעול התבשילין שנבלעו בה פוגמין זה לזה.

וכתב הריטב"א על זה, והנה רבינו ז"ל דן אותנו בדין חדש שלא נאמר מעולם, וקבלת הגאונים ז"ל תורה היא, ועל מה שהקשה דהרי כלי מדין לא היו בני יומם [ודאי לא עשו מלחמה ובאותו יום כבר חזרו למחנה ישראל וכבר נצטוו להגעילם], הנה היו שם טף ונשים שהחיו להם שבשלו בקצתם והיו בני יומן, ומה שהקשה למה חזו לאכשורינהו, ימתינו עד למחר, אף על גב דאפשר למשהינהו עד למחר התורה אמרה ההכשר הצריך להם למי שבא לבשל ביומן. וסיים, הילכך אין לנו לזוז בזה מפירוש רש"י ז"ל וכל המפרשים ז"ל, מ"ר.

ונביא מקצת ההלכות המבוארות בענין זה [טור ושו"ע י"ד סימן קכ"א], הלוקח כלים ישנים מן הנכרי כדרך שנשתמש בהן הנכרי כך הוא הכשרן לפיכך הלוקח כלי תשמיש ישנים שמשמשין בצונן כגון כוסות וצלוחיות וכיוצא בהן, כתב שם הר"ן שדקדק הראב"ד שצריך לשפשף היטב במים בידו בשעת הדחה ולא שיעביר המים עליו

בנחת, וגם נראה שצריך לשטפו במים אחר השפשוף.

לקח מהן כלים שנשתמש בהן בחמין כגון קדרות ויורות שמשמשין בהן בחמין מגעילין ומטבילין והן מותרין, ואין חילוק בין אם הם של מתכות או של עץ או אבן. והביא הטור את דעת רב האי גאון דכלי אבנים דינן ככלי חרס ולא שרי בהגעלה, אבל הרי"ף נתן להם דין כלי שטף, וכתב דכן עיקר.

כיצד היא ההגעלה, כתב הרא"ש ישפשף הכלי היטב כדי להעביר חלודה שבו, מפני שבמקום החלודה והטנופת אין פולט הבלוע, וכן תניא בספרי, אך את הזוהב, מכאן שצריך להעביר את החלודה, ואח"כ מגעילו, אם הוא כלי ראשון כגון יורות וקדרות מגעילין בכלי ראשון, ומה נקרא כלי ראשון, בעודו רותח אפילו אינו על גבי האש וי"א אם נשתמש בכלי בעודו ע"ג האש צריך שתהיה ג"כ ההגעלה דווקא בכלי שהאש מהלך תחתיו, וכתב הטור דהכי מסתבר. ויורה גדולה שאינו יכול להכניסה באחרת יעשה לה שפה מטיט או בצק כדי שיוכל למלאותה היטב כדי שיבא המים על כל שפתה או יכניס בה אוד בוער ומתוך כך ירתיחו המים ויעלו על כל שפתה, כמבואר בגמרא [ע"ו ע"א] דההוא דודא דהואי בי רב עקביה, אהדר ליה גדנפא דלישא אפומא, ומליוה מיא וארתחה. אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבא הוא, קסבר כבולעו כך פולטו, מה בולעו בנצוצות, אף פולטו בנצוצות.

ואם בא לערות עליו מכלי ראשון להכשירו, כתב ר"ת דחשיב ככלי ראשון, ורשב"ם כתב דעירוי לא חשיב ככלי ראשון, והרא"ש כתב דהכא ודאי לא מהני עירוי, דאפילו אם נחשבנו ככלי ראשון היינו דווקא להפליט ממנו מעט כדי קליפה, ומיהו אין לו כח להפליט ממנו כל איסורו הבלוע בו. ומיהו כלי שלא נשתמש בו אלא ע"י עירוי די לו ג"כ בהכשר ע"י עירוי. וכלי שלא נשתמש בו אלא בכלי שני מגעילו בכלי שני ודיו. וכלים שמשמשין בהם דברים חריפים כמו מדוך שדכים בו שומים ופלפלים עם דברים האסורים אפילו לא נשתמשו בו כה"ג אלא בצונן צריכים הגעלה ומיהו ע"י הגעלה שרו.

וכמה זמן צריך להיות הכלי במים, כתב הרי"ף שצריך שישא הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו. וכתב הטור דלא נהגו כן, כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל, שאם באנו לומר כדרך שנשתמש בו לא הוה מהני בהו הגעלה, שהרי נשתמש בו איסור זה כמה ימים והיאך יפלוט בפעם אחת, אלא ודאי קים להו דבהגעלה אחת פולט הכל ואין חילוק בין אם ישהנו בתוכו או יציאנו מיד וכן נוהגין.

ולאחר הגעלה ישטפנו בצונן כדרך ששוטפין הכוס, וכתב רש"י [תשובות רש"י סימן רנ"ט] שצריך שישטפנו מיד במים קרים בעוד החמין עליו כדי שלא יחזור ויבלע,

והרא"ש כתב בסוגיין דאין תועלת בזה כי מיד שהוציא אוהו מן המים הרוותחים עם עלייתו הוא בולע כי אי אפשר לצמצם כל כך למהר ולשפוך עליו ועוד כי אפילו במים הוא חוזר ובולע את פליטתו ולהכי בעינן שיהא במים ששים ואז אין לחוש אם חוזר ובולע. וכתב הטור דמ"מ נוהגין לשוטפו מיד וכן ראוי לעשות.

כלי חרס שנשתמש בהן איסור בחמין אפילו שלא אצל האש אלא שעירה לתוכו רותח אין לו הכשר. וכתב בעל העיטור [הביאו הטור]. אי לא מסתפינא מרבוותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו והביא ראייה מן הירושלמי, וכ"כ הרשב"א. וסיום דבריו, דאפשר שלא התירו אלא באיסור של דבריהם שאין לו עיקר מן התורה כתרומה וחלה בחוצה לארץ, וכן בישולי נכרים, אבל שאר איסורים של דבריהם החמירו בהם כשל תורה וראוי לחוש שלא להקל בהם.

כלים שמשמשין בהם ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות צריך ללבנן היטב ובגמרא אמרו עד כמה מלבן עד שתשיר קליפתן, ובירושלמי בסוף המסכת אמרו הליבון צריך שיהיו הניצוצות מנתזין ממנו, וכן כתב הרא"ש בתשובה [כלל י"ד סימן א'], וכתבו בהגהות מיימון [פי"ז מהלכות מאכלות אסורות אות ה'] וז"ל, כתב ה"ר אביגדור, דכשמלבנן עד שאם ישים עליו קש שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו סגי בהכי, דאם לא כן אותה טרפיד"א שאופין פשטידא תחתיה ומלבנן אותה כדי לאפות תחתיה פלאדין, ואם היה צריך ללבנה עד שהיו ניתזין ניצוצות ממנה היתה לגמרי מתקלקלת. עד כאן. וכתב הב"י דכתב המרדכי בסוגיין [סימן תת"ס] בשם ר"י, דכלים הבלועים מאיסור אז צריך ליבון דנשירת קליפה, אבל הבלועין היתר כגון של חלב שצריך ללבנה כדי לאפות תחתיה פשטידא של בשר או איפכא, אין צריך ליבון גדול דנשירת קליפה רק עד שתהא יד סולדת בו משני עבריהם, וגם רגילין לבדוק על ידי נתינת קש עליה מבחוץ לראות אם נשרף הקש בהכי סגי, דאם כן שליט הליבון מעבר אל עבר, אף על גב שלא תסור קליפתו, מכל מקום די בכך, דכיון דהיתרא בלע אם כן די להם בהגעלה ואף על גב דתשמישן על ידי האור כדמשמע בשמעתין, והא לא גרע ליבון זה מהגעלה ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה.

וכתב הרשב"א שצריך לשופם תחלה. וכתב הטור דנראה שא"צ, כי האש יעביר הכל, ולא דמי להגעלה שצריך לשופן תחלה, שאין כח המים ככח האש.

אם הגעיל כלי הצריך ליבון אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא ע"י האש, שכל שתשמישו ע"י האש אינו פולט הכל ע"י הגעלה, וכל זמן שישתמשו בו ע"י חמין פולט מעט מעט, כן כתב הרשב"א בתורת הבית, וסיים בה, למה הדבר דומה לכלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו

אף על פי שהגעילו אסור לבשל בו וכן כתב הרא"ש בסוגיין. וכתב הר"ן דיש שמקילין לומר דכלי שתשמישו על ידי האור, אם בא להשתמש בו חמין, בהגעלה סגי ליה, שכל מה שיפלוט בחמין כבר פלט בהגעלה ראשונה. וכתב הר"ן דאין הדבר נראה, שכיון שיש לו בלע של איסור עד שאתה אוסרו להשתמש בו על ידי האור שמא יפלוט יותר בחמין שניים.

מחבת שמשגנן בו כתב אבי העזרי בשם אביו רבינו יואל שצריכה ליבון, והוא כתב שדיו בהגעלה ולזה הסכים הרא"ש ז"ל. וכתב הב"י דבטור אורח חיים סימן תנ"א נתבאר דנהוג עלמא בפסח כאבי העזרי, ומיהו במחבת של איסור יש להחמיר כדברי ה"ר יואל, וכן דעת הרשב"א בתורת הבית להצריכה ליבון:

דף ע"ו ע"א

אלא אמר רבא קדשים היינו טעמייהו, כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. יבואר אי"ה במסכת זבחים, כי שם ביתו.

דף ע"ו ע"ב

הסבין שפה והיא טהורה. אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב הונא בריה דרב יהושע ובקרקע שאינה עבודה. א"ר כהנא ובסבין יפה שאין בה גומות.

סבנים ישנים הנקחין מן הנכרים בין גדולים בין קטנים, אם בא להשתמש בהן בצונן נועצה י' פעמים בקרקע קשה ודיו, והרא"ש כתב דאף על גב דרב עוקבא אמר נועצה עשר פעמים, לאו דוקא עשר, דהא בירושלמי קאמר שלש פעמים, וכן כתב הר"ן בשם התוספות. אבל בתוספות שלנו [ד"ה הסבין] כתבו דמדקאמר לקמן דצה עשר פעמים בקרקע משמע דדוקא קאמר ויש להחמיר. עכ"ל. והרמב"ם והרשב"א כתבו סתם נועצה עשר פעמים בקרקע כלישנא דגמרא דידן, וכתב הב"י דנראה דמשמע להו דדוקא קאמר, וכיון דשניהם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן. וכתבו התוספות [סוד"ה אמר רב הונא]. אומר מורי דהא דקאמר הכא נועצה עשר פעמים בקרקע היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת את השומן ושפה, אבל לא רכה שאינה מעברת את השומן וגם לא קרקע קשה יותר מדאי, ודוקא נקט קרקע ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה. וכתב הטור דפירש הרמ"ה שבכל פעם נועץ בקרקע קשה, ולא ינעצנו במקום שנעץ בפעם ראשונה, שצריך שיהיה קרקע קשה בכל נעיצה ונעיצה, ובמקום שנעץ פעם אחת כבר נעשה רך. ורש"י כתב דבעינן נועצה אף על פי ששפה, וי"א משפשפה בבגד צמר שאינה חלק ומעביר שמנוניתה. ע"כ. והרא"ש הוכיח דאו הא או הא

בעי, וכתב הב"י דכן נראה שהוא דעת הר"ן, וכן פסק הרשב"א בתורת הבית ושכן נראה מדברי הרמב"ם [פ"י מהמ"א ה"ז] והכי נקטינן. וכתב הרשב"א דאפילו לחתוך בה דבר חריף כמו צנן סגי בהכי, ואם בא להשתמש בו רותח מגעילה.

ומשמע מדברי הפוסקים והמפרשים דשיפה דמתניתין כדי לחתוך בה צונן היא, וכן מבואר בדברי הרשב"א הנ"ל, אבל הרמב"ם כתב דשיפה מהניא אפילו לחתוך בה רותח, וכתב הב"י דנראה לי שטעמו משום דמתניתין קתני שיפה ולא קתני נעיצה, ואמאי אלא ודאי משום דמתניתין לא קתני אלא הכשר גמור לחתוך בו רותח דומיא דאינך דמיתנו בהדה, ובגמרא אתו לפרושי הכשרו לחתוך בו צונן, ושכך נראה מדברי הר"ן לדעת הרמב"ם וכתב שיש לזה הוכחה מן הירושלמי. ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם כיון דירושלמי מסייע ליה.

ומה שאמרו שהסכין שפה, פירש רש"י לוטשה באבן של נפחים. וכתב הב"י דאף על פי שבגמרא כתב רש"י [הובא לעיל] דיש אומרים משפשפה בבגד צמר שאינו חלק ומעביר שמנוניתה, כתב הב"י דנראה דהיינו לדידיה דמצריך שיפה ונעיצה, אבל למאן דסגי ליה בחד מינייהו משמע ודאי דלא סגי ליה בשפשוף בבגד אלא שפשוף דמשחזות דוקא בעינן. וכן כתב הרמב"ם משחזיה בריחים שלה. והרשב"א כתב בתורת הבית כלשון הזה, אם בא לשופה במשחזות של נפחים מעבירה על גבה היטב עד שמשיר קליפתה.

בד"א שהוא חלק שאין בו גומות, אבל אם יש בו גומות אסור להשתמש בו בין בצונן בין בחמין עד שילבנו היטב, וי"א שאפילו אין בו גומות והוא קטן צריך ליבון, שפעמים מהפך בו הנכרי בשר אצל האש או מתקן בו נר של חלב בעוד שהוא דולק. וכתב הרא"ש, ומיהו אפילו לא ליבן אלא חודו כדרך שנשתמש בו הנכרי ע"י האש, שפיר דמי.

איכא דאמרי, א"ל אידכר מאי עבדת באורתא.

ואף ששלחו גם לרב יהודה, ואם כן לא היה הדבר בעיניהם אסור או מופקע, מכל מקום אחר שרב יהודה לא קיבל, התעורר מזה שבור מלכא להבין שהדבר אסור ליהודים, ולכן אמר לבאטי מה שאמר.

ועיין בתוספות שכתב שבאטי היה עבד שלא קיבל שטר שחרור, וממילא היה מותר, ורק נראה כמה גדולה היתה הטמיעה של פסולים בקרב עם ישראל עד שהוא בא כאדם חשוב יחד עם רב יהודה, ונתכבד על ידי שבור מלכא, ואף היתה לו קושיא על הנהגתו כי ראה עצמו כיהודי גמור, ולכן הוצרכו להכריז עליו במסכת קידושין בארבעה יוחסין.

ויש בנותן טעם להביא את לשון הריטב"א באותו ענין,

וז"ל, וכתב רבינו תם ז"ל דבאטי לא חטא כי הוא עבד היה כדאמרינן בפרק בתרא דקדושין (ע' ב') באטי בר טבי ברמות רוחא דהוה ביה לא קבל גיטא דחירותא, ועבד מותר בגויה בצנעא שלא גזרו משום נשג"ז אלא בעבד משוחרר שהוא כישראל גמור אבל לא בעבדים, וכדאשכחן במסכת נדה (מ"ז א') שהשפחה מותרת בגוי דאמרינן התם רב נחמן מסר להו לערבאי, ושובור מלכא לא היה יודע זה ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הגויה לא יחוש לגיעולי גוים, וזה אינו כי עבד מוזהר הוא בכל האיסורין וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהו, נמצא דבאטי בר טבי לא חטא, חיו יחי. ע"כ.

מסכת הוריות

מסכת זו עוסקת בהלכות שגגות, דהיינו דינו קרבן הבא על השגגה, באופן שהשגגה היתה מצד הוראת בית דין שהורו הוראת טעות ועשו הקהל לפי הוראתם, כגון שהורו שחלב מסויים מותר ואכלוהו הקהל על פי הוראתם, דבאופן של שגגת יחיד צריך הוא להביא חטאת, שעירה או כשבה, ובאופן של הוראת בית דין היחיד פטור, אבל בית דין צריך להביא קרבן המפורש בתורה לאופנים כאלו.

ולכאורה קשה מה ענין מסכת זו העוסקת בהלכות קרבנות לסדר נזיקין, בסדר קדשים הוה ליה למיתנייה שהוא הלכות קרבנות. וגם על מסכת אבות איכא למידק מה ענינה בסדר נזיקין.

וכתב הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים, שהיה מסדר רבי מסכת אבות אחר מסכת סנהדרין ומה שנלוה אליה, לפי שהיא כוללת המוסרים הצריכים ביותר אל הדיינים, ולפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות הווי מתונים בדיון כו', וכאשר השלים מוסר הדיינים התחיל לבאר שגיאותם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ), ולפיכך היה מסדר רבי מסכת הוריות אחר מסכת אבות. עכ"ל.

ואף שהמעין היטב במסכת זו יבין שעיקר הדברים הם גזירת הכתוב, כי צריך הרבה תנאים כדי לבא למצב זה עד שהוא כמעט מן הנמנע, וכבר במסכת סנהדרין מצאנו דברים שאמרו חז"ל שלא היו ולא עתידיים להיות, כעין שאמרו שם [ע"א ע"א] עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה דרוש וקבל שכן, כמאן כרבי אליעזר דתניא רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת. ע"כ. וכמובן הכונה שלא יתכן שתהיה עיר כזו שאין בה אפילו מזוזה אחת, ולצערינו אנחנו יודעים ורואים שיתכן מצב כזה, ובעיקר לפי מה שהגדירו חז"ל כעיר, אלא הכונה שהוא דבר רחוק מאוד מאוד אף שהוא יתכן, ולכאורה גם כאן

הוא דבר רחוק מאוד, אבל אף שהוא רחוק הלא התורה כתבה פרשה שלימה בזה, וביותר שפרשה זו מקדימה לפרשת חטאת יחיד שהוא מצויה פי כמה וכמה, שזה הסדר בפרשת ויקרא, כהן משיח, פר העלם דבר, וחטאת יחיד. ויש להבין מה באו ללמדנו כל אלה.

ובאמת שדברים אלו נוגעים לכל השנה, וביותר לימי אלול שאנו נמצאים בהם. ונקדים את דברי דוד המלך [תהילים ק"ט, קע"ו] תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי. ע"כ. והלא יפלא, מה אומר דוד המלך בפסוק האחרון של מזמור זה שכל כולו עוסק בשבח התורה, אהבתה, בו מתאר דוד המלך את אהבת התורה שבו ועל מסירות נפשו עליה, ומה מקום לפסוק זה בסיום מזמור זה, הלא פסוק כזה מתאים למי שתועה מדרכי השכל ואינו יודע להיכן לפנות והיכן ישכון אור, כשה אובד בחוצות שאינו מבין את הקורה עמו ואינו יודע את מקומו, ומה מקום לזה אצל המלך החסיד אשר מעיד על עצמו, מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

והענין הוא, דבאמת אין לך בעל חי חסר אונים יותר משה, אין לו שום אמצעי מלחמה והגנה ומילוט, לרוץ אינו יודע, אין לו שינים לנשוך וצפרנים לשרוט ואף לא קרנים לנגח בהם, וצריך הוא להגנה מתמדת מאחורי גדירות ורשתות להגן עליו מחיות רעות ושאר מרעין בישין, שם הוא מוגן ומזונו מצוי לו, ולמעשה פטור הוא מדאגות קיום... אולם אם יום אחד שוכח בעל העדר לסגור את דלת הדיר, יוצא השה הזה החוצה ומתחיל לאכול עשבים, שכמוהם אין לו בתוך הדיר... וכך הוא הולך ואוכל הולך ואוכל, מתרחק ומתרחק, עד שפתאום הוא מרגיש שיורד הלילה וסכנה להשאר כאן, כי כבר יללת הזאבים נשמעת... אבל כשהוא רוצה לחזור למקומו אינו יכול, כי איננו יודע איך הגיע למקום שהוא בו, וממילא אינו ידע איך לחזור... ואז הוא מתחיל לצעוק לבעליו, בעל הדיר, אנא הצילני, אני איני יודע איך לחזור, אבל אתה בבקשה תחפש אותי ותצילני, כי לא ברחתי, רק לא שמתי לב והתרחקתי, והנה אני בעצמי רוצה לחזור, כי אם הייתי בורח לא הייתי רוצה לחזור.

וכך אומר אדונינו דוד, אדם יכול לעסוק בתורה כל ימיו, לשגות באהבתה, לדבר בה ולעסוק בה נגד מלכים, להתפלל כל היום לזכות לחכמה בינה ודעת, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, דהיינו תורת הסוד, אבל בלא לשים לב הוא מתרחק מעט מעט, כי תכלית התורה היא הדבקות בבורא יתברך, אבל בלא לשים לב אדם עלול להתרחק ולהתרחק, כאן זה רק כמה מילים התפילה, כאן זו שיחה בטילה קצרה בבית הכנסת, פה זו חטיפת ברכה בלא מחשבה, ולא לדבר על גניבות קטנות של שמירת עינים פה ושם, וכל מיני תאוות קטנות ומידות רעות שאדם אינו מייחס להם חשיבות... וכאשר יום אחד אדם חושב, ולא משנה מתי זה, אם לאחר עשר או עשרים

או ארבעים שנה, למה רציתי להגיע והיכן אני באמת, ואיך באמת הגעתי למקום שאני בו... ואם תאמר תחזור, הוא אינו יודע איך לחזור כי אינו יודע איך הגיע למקום שהוא בו, כי התרחק מעט מעט ולא שם לב לדרך... ואז נשבר לבוט בקרבו, והוא צועק לבורא עולם, רבנו של עולם, אני אינו יודע איך לחזור אילך, אנא, בקש עבדך, אתה תבקש אותי ותורה לי את הדרך כיצד לחזור, ואם תאמר מדוע אני צריך להצילך, והלא אתה ברחת והבאת על עצמך את הצרה הזו, התשובה היא כי מצוותיך לא שכחתי, אני מתגעגע לימים ההם בהם זכיתי לשבת בבית ה' לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, שמחתי באומרים בית ה' נלך.. כל אחד לפי הרגשת חסרונו, וזו ראייה כי לא ברחתי, אלא רק תעיתי מן הדרך.

והוא שאומר דוד [מ"ט, ו'] למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, כך אומר דוד, אינני מתיירא מהעבירות הגלויות אפילו שהן גדולות, כי אפילו אם ח"ו נכשלתי, נתן לנו הבורא יתברך תרופה נפלאה ותשובה שמה, ואף שלא תמיד יודע האדם לתקן בשלימות, מכל מקום יודע הוא מה הוא צריך לתקן.. אבל כשהעונות הם הדברים הקטנים, ההתרחקויות הקטנות שאדם מתרחק עקב בצד גודל, דש בעקביו, מהם אני חושש, כי איך מתקנים מה שאינך יודע שצריך אתה לתקן.

ובעיקר נכונים הדברים לימי אלול, כי באמת לשם מה צריך חודש שלם לצורך תשובה, הלא תשובה אדם עושה ברגע, אלא אלול אינו סתם זמן לתשובה על עוונות פרטיים אלו או אחרים, אלא בדיקת הדרך בה האדם נמצא, משל לאדם העולה על אוטובוס היוצא למירון ולבסוף מוצא את עצמו בבאר שבע... כי עלה על האוטובוס בכיוון ההפוך... כך הוא החודש הזה, לבדוק את עצמו, מקומינו, היכן אנו נמצאים וכמה תעינו בדרך, ואז נדע לצעוק לאבינו שבשמים בקש עבדך, אנא, השיבנו ה' אילך ונשובה כי תעינו כשה אובד, אבל כל זמן שלא נדע שתעינו בדרך, הרי לא נצעק. והוא מאמר הזוהר [זוהר חדש כי תצא] ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, דא ירחא דאלול, הוא המשל הנ"ל שבירח אלול צריך האדם לבכות על ריחוקו מאביו שבשמים, ואז יתקיים בנו בקש עבדך.

ונחזור לסוגייתנו, כן הוא בכל תהלוכות האדם, האדם, מקטן ועד גדול, מאז החטא הראשון, עלול לטעויות ושגיאות, ולא יעזור לו כל שיקול דעתו וזהירותו, אלא צריך הוא לסמוך על בוראו שיכוין אותו בדרך הנכונה ויצילנו משגיאות, וכמה שהאדם דבק יותר בבוראו ובטל איליו, כן הוא שמור ומוגן יותר על ידי בוראו, והלא תראה שגדולי עולם כשבאו לידי כעס באו לידי טעות, כי בעצם הכעס כבר היתה הפחדות כביכול מהבורא וממילא הגיע הכשלון, ולכן הצריכה התורה כפרה על שגגות, כי לכאורה יפלא, על מה צריך הוא כפרה, והרי לא התכוין

לחטוא ואין כאן מרד ומעל, אלא אם הגיע האדם למצב של שגגה שלא היה נשמר מן השמים, על זה נאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס, שלא היה נכשל אם לא היתה קודם לזה פשיעה שגרמה את החטא. וכן הוא בהוראת טעות, הרי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ואם לא זכה האדם להורות הוראה נכונה, ואפילו אינו שוטה רשע וגם רוח שגם לבו בהוראה, מכל מקום לא לחינם באה תקלה תחת ידו, כי אם היה במצב של קבלת התורה מפי הבורא, כיצד טעה בה, ותמיד צריך האדם להרבות בתפילה לבוראו שלא יטעה חלילה ויזכה לעשות רצונו יתברך, אבל גם בזה צריך להזהר שיתפלל האדם באמת על בקשת האמת, ולא רק כדי שלא יתבזה, שאז הוא דואג על כבודו ולא על כבוד קונו.

ובפרשת חטאת מצאנו שלש דרגות, כהן משיח חייב בפר על שגגה שבאה כתוצאה מהוראת טעות שהורה לעצמו, ולא על שגגת מעשה, כגון שנתחלף לו שומן בחלב. בית דין חייב רק על הוראת טעות שהורו לציבור, ועשו רוב הציבור על פיהם, וגם בזה נחלקו תנאים האם רק הבית דין מביא פר או גם הקהל מביא פר. ואין בית דין חייב על ציבור שנתחלף להם. והיחידים חייבים על כל שגגה, אף על שגגת מעשה כנ"ל.

והענין שנידון כל אחד לפי מעלתו ועניינו, על כך שמן השמים העלימו מהם את טעותם ובאו לידי טעות, הכהן המשיח שהוא מנהיג ישראל ברוחניות, נידון על הוראת היתר אפילו לעצמו, ובית דין הגדול נידונים על הוראת היתר רק אם גם נכשלו הציבור על ידם, ולמאן דאמר שגם הקהל מביא פר היינו שהקולר תלוי גם בצואר הציבור, שאם היו זוכים לא היו בית דין באים לידי טעות מחמת זכות הציבור, אבל אלו שאינם במעלות הנ"ל, נידונים אף לא על הוראה, אלא אף על שגגת מעשה שבאה לידו שגגה, שאף אם הוא אדם גדול מכל מקום עלול הוא יותר לשגיאות וחוסר סיעתא דשמיא מחמת שאין לו זכות הציבור.

אלו כללי עניינים אלו, ותן לחכם ויחכם עוד להבין דבר מתוך דבר בפרטי ההלכות המבוארות במסכת זו, ואי"ה נשתדל לבארם במקומם.

והנה מסכת זו עוסקת בתנאים הנצרכים כדי לחייב את בית הדין להביא קרבן ולפטור את היחיד, ובפרק הראשון אנו עוסקים בבית דין שהורו הוראת טעות, ובפרק השני בכהן גדול ששגג לעצמו בהוראת טעות, שגם הוא יש לו דין מיוחד בשגגתו,

והרמב"ם בפירוש המשניות הקדים הקדמה ארוכה למסכת זו וכלל בה את עיקרי הדברים בחלכה זו המתבארים בפרקין, וסיים וכתב, ואתה התבונן אלה העיקרים שהם מפתח מסכתא זו, ונביא את עיקרי דבריו.

וכתב הרמב"ם וז"ל, יש להקדים למסכת זו עיקרים הם צריכים למי שרוצה להבין אותה. וזה כי אחת ושלישים מצות לא תעשה חייב על זדון כל אחת מהן כרת והוא כתוב בתורה, ויתחייב על שגגת כל אחת מהן קרבן חטאת, ומכלל אלה השלשים ואחת עבודת כוכבים ומזלות. וכששגג באחת מאלה השלשים ואחת מצות, החטאת שהוא חייב להביא כשבה או שעירה כמו שנתבאר בפרשת ויקרא, ואם שגג זה היחיד בעכו"ם, החטאת שהוא חייב להביא שעירה על כל פנים, ואם בית דין הגדול של שבעים ואחד הוא ששגג באחת מאותן אחת ושלישים מצות ודנו בהיתר שום אחת מהן ועשו ישראל על פיהם ואח"כ נודע להם שטעו בה, חייבין בית דין פר לחטאת, וההמון שעשו על פיהם פטורין. ואם שגו בית דין בהתיר כלום בעכו"ם וטעו העם גם כן ועשו ע"פ סברתם, חייבין בית דין פר ושעיר, פר לעולה ושעיר לחטאת, ויהיו ג"כ העושים על פיהם פטורין מן הקרבן.

ולזה יש תנאים הרבה כשישלמו כולם יהיו בית דין חייבין בקרבן וכל העם פטורין, ואם יחסר מהם אפילו תנאי אחד נסתלק חיוב פר העלם או פר ושעיר של עכו"ם ויהיה דינם כדין היחידים, וכל מי שעבר ועשה בשגגה יביא קרבן יחיד הראוי לאותו חטא בין שהיה העושה מבית דין עצמו או משאר העם, וכל מי שלא יעשה אינו חייב כלום, אבל כשישלמו התנאים שיתבארו בזה הפרק יהיו כל העם פטורין ממה שעשו והקרבן מחויב לבית דין לפי שטעו בדינם, ואע"פ שלא עשו שום דבר, לפי שזה שהם מחויבים בקרבן הוא לפי שעשו העם ע"פ הוראתם, והעיקר אצלנו מעשה תלוי בקהל והוראה בבית דין.

ואע"פ שתנאים אלו מבוארים בזה הפרק הנני זוכרם כדי שיהיו מזומנים תמיד.

התנאי הראשון שיהא ראש ישיבה מצוי בהוראה ובית דין כולם השבעים מצוין עמו.

והתנאי השני שלא יהיה בהם פסול, אלא שיהיו כולם ראויין להוראה כסנהדרין גדולה.

והתנאי השלישי שיטעו כולם ולא יהיה ביניהם מחלוקת בהתירם מה שהתירו.

והתנאי הרביעי שיטעו בדבר המקרא או במה שיוורה עליו המקרא כמו שיתבאר.

והתנאי החמישי שעשו בהוראתם כל יושבי הארץ או רובן, ר"ל רוב מנין השבטים כלומר שאפרים ומנשה אינם נחשבים ב' שבטים לענין זה שלא נמנו לשני שבטים אלא לענין נחלה בלבד.

והתנאי השישי שיהיו אלו שיעשו בהוראתם שוגגין, שיחשבו בלבם שדין אמת הורו שלא ידעו הטעות והם עושים כהוראתם.

והתנאי השביעי שיהיו בית דין עצמם יודעים אותו הדבר שטעו בו לא שיעלם מהם, ואף על פי שאותם שעשו על פי הוראתם יודעים, כגון שיתירו קצת החלבים האסורים ויאמרו שהוא מותר ושאנו נקרא חלב, ואכלוהו רוב הקהל על פיהם, ואחר כך זכרו שהורו בשגגה ולא ידעו אם אחד מן החלבים האסורים הוא שהתירו או אחד מדמים האסורים, בכיוצא בזה אינם חייבים פר העלם, ואע"פ שכל העם אומרים להם החלב הפלוגי, כי צריך שידעו הם דוקא החטאת שחטאו בה. ע"כ.

דף ב' ע"א

אמר שמואל לעולם אין בית דין חייבין עד שיאמרו להם מותרין אתם. רב דימי מנהרדעא אמר עד שיאמרו להם מותרין אתם לעשות; מ"ט לפי שלא נגמרה הוראה.

כתב בתוספות הרא"ש, והקשה הרמ"ה ז"ל מה חילוק יש בין מותרין אתם ובין מותרים אתם לעשות, כיון ששאלו להם מה אנו לאכול ואמרו להם מותרים אתם היינו מותרים אתם לעשות. ופירש הרמ"ה דמותרין אתם דקאמר שמואל לא מיירי ששאלו אם מותרין לאכול, דאם אמרו להם מותרים אתם היינו מותרין אתם לעשות, דבשאלת השואל תלויה ההוראה ולא בתשובת המורה, דכיון ששאלוהו אם מותרין לאכול יודע המורה כשיאמר להם מותרין אתם שיאכלו על פיו ויש לו לדקדק קודם שיוורה, וכשאמר להם מותרין אתם הוי כאילו אמר להם מותרין אתם לאכול, אלא מיירי ששאלו להם מה אנו להורות היתר בחלב שעל הקיבה, ואמרו להם מותרין אתם, דאע"ג דלא הורו אותם לעשות אלא להורות לאחרים הוראה הוי. ע"כ מהרמ"ה.

והרא"ש כתב דלא נהירא, דכיון שידע המורה ששאלו כדי להורות היתר לכל שואל יותר ה"ל לדקדק בדבריו וכשהורה להם היתר כ"ש דהוי הוראה. וכתב לפרש כההיא דתניא בבבא בתרא בפרק יש נוחלין [ק"ל ע"ב]. ת"ר אין למדין הלכה לא מפי תלמוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה, שאל ואמרו לו הלכה למעשה ילך ויעשה, ותו אמרין התם א"ל רבי אסי לרבי יוחנן, כי אמר לן מר הלכה נעב, א"ל עד דאמרי לכו הלכה למעשה, כלומר אפילו אם ישאלו לו אם הלכה כך ויאמר הלכה כן לא יסמכו על זה לעשות מעשה עד שישאלו ממנו פעם שנית בשעת מעשה, לפי שכשהאיסור מזומן ליעשות מיד אז מדקדק המורה בדבריו שלא תאדע תקלה על ידו, והכי פירושו כאן, אם שאלו להם ואמרו להם מותרין אתם אף שלא בשעת מעשה קאמר שמואל דהוי הוראה, ורב דימי קאמר דדוקא בשעת מעשה הויא הוראה, ונדרחו דברי שמואל, ודברי רב דימי כההיא דפרק יש נוחלין.

אבל בחפץ ה' לבעל אור החיים הקדוש כתב, פירוש,

לאו דהוו בית דין נושאים ונותנים בענין ואסיקו ואמרו במסקנת דבריהם הלכה דמותר ושמע השומע, אי נמי שאמרו בית דין בסיום דבריהם להדיא נראה דדבר זה מותר והלך השומע ועשה על פי מה ששמע דמיקרי כה"ג על פי הוראת בית דין, אלא דווקא עד שיאמרו בית דין להם להדיא דעו נא כי דבר זה מותר הוא, או כגון שבאו לשאול על דבר הלכה ואמרו להם מותר, אי נמי שדרשו הלכה למעשה דבר זה מותר והלך ועשה פטור, וזהו נמי לעשות דקאמר רב דימי, אלא דרב דימי ביאר הכוונה וגם שמואל זהו כוונתו. ורב דימי לא דוקא דבעינן שיאמר להדיא לעשות, אלא המכוון הוא שתהיה ההוראה שילך ויעשה, ולא קאי לעשות על האמירה שיאמרו בית דין להם לעשות להדיא אלא שיאמרו להם היתר שתהיה ממנו הכוונה שיעשו, דפשיטא דבהיכא דאתא ושאל להם חלב שרי או אסיר והורו ליה דשרי פשיטא דיספיק באמרו מותר מבלי לומר לו לעשות, וא"כ דברי רב דימי ודברי שמואל הכל בקוטב אחד עולים, אלא דרב דימי נקט מילתיה יותר מבואר והמכוון אחד. עיין שם בדבריו באריכות מה שהביא ראיה לדבריו מהרמב"ם, עיי"ש.

בפלוגתא הורו בית דין שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו רב אמר פטור, ורבי יוחנן אמר חייב וכו', אמר רבא מודה רב, שאינו משלים לרוב צבור וכו'.

[ע"ב] אלא היכי משכחת לה כגון דידע דאסור וקא טעי במצוה לשמוע דברי חכמי, לדידי נמי, דטעו במצוה לשמוע דברי חכמים.

לאיתויי מבעט בהוראה. תולה בבית דין לאיתויי הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן.

ולהלכה ברמב"ם [פ"ג מהלכות שגגות הלכה ה'] וכן אם לא היו העושים שוגגין על פי ההוראה, הרי בית דין פטורין וכל העושים חייבין, כיצד הורו בית דין לאכול חלב הקיבה כולו, וידע אחד מן הקהל שטעו ושחלב הקיבה אסור ואכלו מפני הוראתן, שהיה עולה על דעתן שמצוה לשמוע מבית דין אף על פי שהם טועים, הרי זה האוכל חייב חטאת קבועה על אכילתו, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם, במה דברים אמורים כשהיה זה שידע שטעו חכם או תלמיד שהגיע להוראה אבל אם היה עם הארץ הרי זה פטור שאין ידיעתו באיסורין ידיעה ודאית ומצטרף לכלל השוגגים על פיהם, וכן אם לא ידע שטעו ונתכוון לאכול שומן וחלב ואכל חלב הקיבה שהתירוהו והוא לא ידע שהוא חלב קיבה, הרי זה חייב מפני שאכילתו מפני שגגתו לא מפני ההוראה, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם שנאמר לכל העם בשגגה, עד שתהיה שגגה אחת לכל, וכן אם תלה בעצמו ואכל חלב הקיבה שהורו להתירו לא מפני הוראתן אלא מפני שהוא מותר בדעתו הרי זה חייב חטאת קבועה בפני

עצמו, זה הכלל כל התולה בבית דין פטור והוא שיהיו שם כל הדרכים שמנינו, וכל החייב בפני עצמו אינו מצטרף לרוב השוגגים.

דף ג' ע"א

מ"ם בית דין משלים לרוב צבור, ומ"ם אין בית דין משלים לרוב צבור וכו'.

אמר רב אסי ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל וכו'.

ולהלכה שם [הלכה ב']. והסנהדרין עצמן שעשו בהוראתן אינן מצטרפין לרוב הקהל, עד שיהיו הרוב שעשו חוץ מן הסנהדרין, עשו רוב אנשי ארץ ישראל על פיהם, אף על פי שאלו העושים שבט אחד, וכן אם עשו רוב השבטים אף על פי שהן מיעוט הקהל, בית דין חייבים והעושים פטורים, כיצד היו יושבי ארץ ישראל שש מאות אלף ואחד, והיו העושים בהוראת בית דין שלש מאות אלף ואחד והרי כולן בני יהודה בלבד, או שהיו העושים בני שבעה שבטים כולן אף על פי שיש בהן מאה אלף, הרי בית דין חייבין וכל העושים על פיהם פטורין ואין משגיחין על יושבי חוצה לארץ שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל, ושבט מנשה ואפרים אינן חשובין כשני שבטים לענין הזה אלא שניהם שבט אחד.

פשיטא, מרובין ונתמעטו היינו פלוגתא דרבי שמעון ורבנן, מועטין ונתרבו מאי וכו' אלא ר"ש חטאה וידיעה בעי.

ושם להלכה [הלכה ג']. היו העושים מרובין בשעת החטא ומועטין בשעת ידיעה, או מועטין בשעת החטא ומרובין בשעת ידיעה, הכל הולך אחר שעת המעשה.

איבעיא להו הורו בית דין חלב מותר ועשו מיעוט הקהל, וחזרו בית דין בהן והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'.

ולהלכה שם [הלכה ד']. הורו בית דין בחלב מן החלבים שהוא מותר ואכל מיעוט הקהל על פיהם, ונודע להם שחטאו וחזרו בהן, ואחר כך הורו שע"ז פלוגתא מותרת ועבד אותה ע"ז מיעוט אחר על פיהם, וכשיצטרפו האוכלים לעובדים יהיו רוב הרי אלו מצטרפין אף על פי שהיתה להן ידיעה בינתיים, במה דברים אמורים כשהיה המורה בית דין אחד, אבל אם מת בית דין שהורה תחילה ועמד אחר והורו אין אלו מצטרפין לאלו.

והשיג הראב"ד, דהורו בית דין בחלב מן החלבים עד הרי אלו מצטרפין, דהיא בסוגיין בעיא ולא איפשיטא היא, וממילא לא בית דין מייתו ולא צבור מייתו.

דף ג' ע"ב

אמר רבי יונתן מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן וכו' הורו בית דין, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה, והלך ועשה על פיהם, בין שעשו ועשה עמהו, ובין שעשו ועשה אחריהן, ובין שלא עשו ועשה ה"ז חייב, מפני שלא תלה בבית דין וכו' הכא במאי עסקינן - כגון שהרכין ההוא אחד מהן בראשו וכו'.

ולקמן [דף ד' ע"ב], הורו בית דין, וידע אחד מהן שטעו ואמר להן, טועין אתם, או שלא היה מופלא של בית דין שם, או שהיה אחד מהן גר או ממזר או נתין, או זקן שלא ראוי לבנים ה"ז פטור, שנאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה, מה עדה האמורה להלן כולן ראויין להוראה, אף עדה האמורה כאן עד שיהיו כולן ראויין להוראה.

והרמב"ם הביא את כל הפרטים שבגמרא להלכה, ויש לשים לב שהביא את ההלכה עם מקורה מן המקרא, כדאיתא בגמרא, ואולי בא זה להדגיש את מה שכתבנו לעיל שלמעשה הכל הוא גזירת הכתוב מצד הסברא הפשוטה, ואין להסביר זאת בסברא ורק בלימוד המקרא.

וז"ל הרמב"ם [שם הלכה א']. כיצד אם חסר אחת מכל הדרכים שביארנו יפטרו בית דין ויתחייבו העושים, הרי שהורו בית דין של אחד מן השבטים להם שחלב הקיבה מותר ואכלוהו אנשי מקומם על פיהם, אותו בית דין פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו, וכן אם הורו בית דין הגדול שדם חלב מותר ולא היה ראש ישיבה עמהן או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיות ממונה בסנהדרין כגון שהיה גר או ממזר או זקן או שלא ראה בנים וכיוצא בהן ועשו העם על פיהם ואכלו דם חלב הרי בית דין פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו, ומניין שאין הכתוב מדבר אלא בבית דין הגדול שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו וגו', ומנין שעד שיהיו כולן ראויין להוראה שנאמר ואם מעיני העדה עד שיהיו להם כעינים, ולהלן הוא אומר ושפטו העדה מה העדה האמורה בדיני נפשות כולן ראויין להוראה אף עדה האמורה בשגגה זו עד שיהיו כולן ראויין להוראה, וכן אם הורו וידע אחד מהן שטעו ואמר להם טועים אתם ורבו עליו המתירים והתירו, הרי בית דין פטורין וכל מי שעשה על פיהם חייב להביא חטאת קבועה על שגגתו, שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל הסנהדרין. ידע אחד מן הסנהדרין או מיעוטן שטעו המתירין ושתקו הואיל והורו ולא היה שם חולק ופשטה ההוראה ברוב הקהל הרי בית דין חייבין בקרבן וכל שעשה על פיהם פטור, ואלו ששתקו אם עשו על פי אלו שהורו הרי אלו חייבין מפני שלא תלו בבית דין, וכן אם נשאו ונתנו בדבר ואמרו דבר זה מותר הוא ולא הורו לעם ולא אמרו להם מותרין אתם לעשות ושמע השומע מהן בעת שגמרו מותר והלך ועשה כפי מה ששמע הרי כל העושה חייב חטאת קבועה ובית דין פטורין שהרי לא הורו להם בפירוש לעשות, וכן אם הורו ועשו מיעוט

הקהל על פיהם ונודעה השגה, הרי בית דין פטורין ואלו המיעוט שעשו חייבין וכל אחד ואחד מביא חטאתו. ע"כ. והרמב"ם לא הזכיר כאן שהרכין בראשו, משמע דסבירא ליה דאף ששתקו גם כן נחשב שנגמרה ההוראה על פיהם ולכן הוי הוראת בית דין לחייבם בקרבן ולפטור את הציבור.

הורו בית דין, וידעו שטעו וחזרו בהן, בין שהביאו כפרתן ובין שלא הביאו כפרתן, והלך ועשה על פיהן רבי שמעון פוטר, ורבי אלעזר אומר ספק וכו'.

ולחלכה [רמב"ם הלכות שגגות פרק י"ד הלכה ה'], בית דין שהורו בשגגה ונודעה להם שגגתן, בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו, כל העושה כפי הוראתן שפשטה ברוב הצבור, מאחר שידעו הרי זה מביא אשם תלוי, הואיל והיה לו לשאול בכל עת על דברים שנתחדשו בבית דין ולא שאל הרי זה כמי שנסתפק לו אם חטא או לא חטא, במה דברים אמורים במי שהיה עם בית דין במדינה, אבל מי שראה ההוראה והלך למדינה אחרת, אף על פי שעשה אחר שידעו פטור, מפני שתלה בהן והרי אי אפשר לו לשאול, ולא עוד אלא הנבחה לצאת אף על פי שעדיין לא יצא לדרך ועשה על פיהם מאחר שידעו הרי זה פטור.

וכתב הראב"ד, ועשה על פיהם מאחר שידעו הרי זה פטור. א"א, דדוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על פיהם, שכבר נתחייבו בית דין, אבל אם עשה עד שלא חטאו רוב הקהל מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, וכ"ש כשעשה אחר שחזרו שהוא חייב. ע"כ. והוא גם מדויק בדברי הרמב"ם שכתב בין הביאו כפרתן בין לא הביאו, משמע שכבר נתחייבו.

הורו בית דין לעקור את כל הגוף, אמרו אין נדה בתורה, אין שבת בתורה, אין עבודת כוכבים בתורה הרי אלו פטורין. הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אלו חייבין וכו'.

ובמשנה ובגמרא מנו אופנים של אסרו במקצת והתירו במקצת, והביאם הרמב"ם וז"ל [פ"ד ה"א], בית דין ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם בית דין פטורין וכל אחד ואחד מן העושים חייב חטאת קבועה שנאמר ונעלם דבר ולא כל הגוף.

[הלכה ב'] לעולם אין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת בדברים שאינן מפורשין בתורה ומבוארים, ואחר כך יהיו בית דין חייבין בקרבן והעושים על פיהם פטורין, כיצד שגגו והורו שמותר להשתחוות לעבודה זרה, או שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, או שמותר לבוא על שומרת יום כנגד יום, הרי אלו כמי שאמרו אין שבת בתורה או אין ע"ז בתורה או אין נדה

בתורה שעקרו כל הגוף ואין זו כיוצא בזה שגגת הוראה אלא שכחה, לפיכך פטורין מן הקרבן וכל העושה על פיהן חייב חטאת בפני עצמו, אבל אם טעו והורו ואמרו המוציא מרשות לרשות הוא שחייב שנאמר אל יצא איש ממקומו אבל הזורק או המושיט מותר, או שעקרו אב מאבות מלאכות והורו שאינה מלאכה, הרי אלו חייבין, וכן אם טעו ואמרו המשתחוה לעבודה זרה בפישוט ידים ורגלים הוא החייב שנאמר בו לא תשתחוה לאל אחר אבל הכורע על הארץ ולא פשט ידיו ורגליו הרי הוא מותר הרי אלו חייבין, וכן אם טעו ואמרו הבא על שומרת יום כנגד יום שראתה דם ביום הוא חייב שנאמר כל ימי זוכה אבל ראתה בלילה מותר לבוא עליה, וכן אם הורו ואמרו שמי שפירשה אשתו נדה בשעת תשמיש מותר לפרוש ממנה כשהוא מתקשה, הרי אלו חייבין, וכן אם טעו ואמרו שהאוכל דם שיצא בשעת שחיטה הוא החייב אבל האוכל דם הלב מותר הרי אלו חייבים, וכן כל כיוצא בטעויות אלו אם הורו בהן ועשו רוב הקהל על פיהן פטורין ובית דין מביאין קרבן על שגגתן.

[הלכה ג'] הורו בית דין שיצא השבת לפי שנתכסית החמה ודימו ששקעה חמה ואחר כך זרחה, אין זו הוראה אלא טעות, וכל שעשה מלאכה חייב אבל בית דין פטורין, וכן אם התירו בית דין אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה ואחר כך בא בעלה אין זו הוראה אלא טעות, והאשה ובעלה האחרון חייבין חטאת על שגגתן וכן כל כיוצא בזה.

דף ד' ע"ב

הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין פר, מזידין ועשו שוגגין מביאין כשבה ושעירה, שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטורין. הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין פר, ובעבודת כוכבים מביאין פר ושעיר, דברי ר"מ; רבי יהודה אומר י"ב שבטים מביאין י"ב פרים, ובעבודת כוכבים מביאין י"ב פרים ושנים עשר שעירים וכו'.

ולחלכה [רמב"ם הלכות שגגות פרק י"ב הלכה א'], כל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה, אם שגגו בית דין הגדול בהוראה והורו להתירו ושגגו העם בהוראתו ועשו העם והם סומכין על הוראתו ואחר כך נודע לבית דין שטעו, הרי בית דין חייבין להביא קרבן חטאת על שגגתן בהוראה ואף על פי שלא עשו הן בעצמן מעשה שאין משגיחין על עשיית בית דין כלל בין עשו בין לא עשו אלא על הוראתן בלבד, ושאר העם פטורין מן הקרבן ואף על פי שהם העושים מפני שתלו בבית דין, ומה הוא הקרבן שמביאין על שגגה זו, אם בע"ז שגגו והורו מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת מכל שבט ושבט, וקרבן זה הוא האמור בפרשת שלח לך שנאמר והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, מפי השמועה למדו שבשגגת

דף ה' ע"א

ת"ר ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהו חייבין ת"ל ונודעה החטאת, ולא שיודעו החוטאין וכו'.

וברמב"ם [הלכות שגגות פרק י"ד ה"ד], בית דין שהורו בשגגה ושכחו עצמו של חטא שהורו בו, אף על פי שהן יודעים בודאי שחטאו בשגגה ואף על פי שהעם מודיעין אותן ואומרים להן בכך וכך הוריתם לנו, הם פטורין והעושים על פיהם חייבין בפני עצמן, שנאמר ונודעה החטאת אשר חטאו עליה לא שיודעו אותו החוטאים, כיצד שגגו והתירו חלב שעל גבי הקיבה ואכלוהו רוב העם ואחר שידעו ששגגו בהוראה ושהתירו דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת קבועה נסתפק להם אם מקצת החלבים התירו או מקצת הדמים התירו הרי אלו פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה.

ע"ז הוא מדבר, ואם בשאר כריתות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה שגגו והורו, מביא כל שבט ושבט פר חטאת, וזהו האמור בפרשת ויקרא שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו. נמצאת למד שאם שגגו בית דין הגדול בהוראה בע"ז מביאין כל הקהל שנים עשר פרים עולות ושנים עשר שעירים חטאות והם נשרפות שהרי דמן נכנס לפנים והם הנקראין שעירי ע"ז, ואם בשאר המצות שגגו מביאין שנים עשר פרים חטאות והן נשרפות מפני שדמם נכנס לפנים, וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של צבור שנאמר והקריב הקהל, כל קהל וקהל וכל שבט ושבט קרוי קהל שנאמר ויעמד יהושפט בקהל יהודה, בין שעשו כל ישראל שבארץ ישראל על פי בית דין שהורו בין שעשו רוב ישראל אף על פי שהן מיעוט מנין השבטים, בין שעשו רוב השבטים אף על פי שהן מיעוט כל ישראל, מביאין כמנין כל השבטים פר לכל שבט ושבט ובע"ז פר ושעיר לכל שבט ושבט שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים, אפילו עשה שבט אחד בלבד והוא רוב הקהל הרי כל הצבור מביאין שנים עשר פרים ובע"ז שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים.

